

STATUL MIC ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE – ARANJAMENTELE DE SECURITATE REGIONALE ALE FINLANDEI ȘI ROMÂNIEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ –

Dr. Anca OTU

Arhivele Militare Naționale Române
DOI: 10.55535/GMR.2025.1.06

The study analyses the concept of a small state, its role in international relations and the way it can ensure its security in relation to the great actors. The concept of a small state emerged in the post-war period, being definitely imposed in the 60s-70s of the 20th century. There are two important schools of thought in this research area. The first is the positivist approach that defines the small state starting, mainly, from the geographical criteria – surface, population, resources etc. The second introduces, along with the physical-geographical criteria, the geopolitical framework, namely the way the respective state influences European and world political affairs as well as the decisions of other states. Regardless of the approach paradigm, the small state is not necessarily a victim of the great powers, having its definite role in the dynamics of international relations and the main goal of ensuring its survival in a most often anarchic international environment.

Moreover, the study provides an analysis of the regional security strategies of Romania and Finland, two states located far from each other in the interwar period, showing that Romania tried to compensate for the security deficit by concluding regional alliances with Poland (1921), the Little Entente (1920-1921) and the Balkan Entente (1934), while Finland was very reluctant to such formulas. It joined neither the Baltic Entente nor the Nordic Group, but collaborated with them.

As the entire international order established by the Paris Peace Conference collapsed at the end of the fourth decade of the 20th century, Romania and Finland found themselves at the discretion of the two great totalitarian powers – Germany and the Soviet Union. Their conduct during the years of the Second World War influenced their post-war destiny.

Keywords: Romania; Finland; small power; buffer state; regional security arrangements;

N.A.: Studiul reprezintă o variantă lărgită și îmbunătățită a unui subcapitol din lucrarea subsemnatei: „Două națiuni vecine”. România și Finlanda. Relații româno-finlandeze (1917-1947). O privire dinspre București (2023). București: Editura Militară.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

TRĂSĂTURI ALE SITUAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Prima conflagrație mondială, cunoscută și sub numele de „Marele Război”, a adus schimbări majore în viața bătrânului continent. Au dispărut patru mari imperii – austro-ungar, otoman, rus și german – care fuseseră vreme îndelungată actori importanți ai vieții internaționale. Acest fapt a creat un vid politic, de care au profitat din plin popoarele care fuseseră integrate în aceste mari alcătuiri statale, cel mai adesea fără voia lor. Printr-un proces de emancipare națională, nu o dată însoțit de mișcări interne violente și de conflicte militare, harta politică a Europei a fost radical modificată. S-au format noi state – Cehoslovacia, Estonia, Finlanda, Letonia, Lituania. Polonia s-a refăcut după împărțirile din 1772, 1793 și 1795 și experimentele ulterioare, altele și-au desăvârșit construcția statală prin reunirea sub același acoperiș instituțional a consângenilor. Este cazul, în primul rând, al României, dar și al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor (din 1929, Iugoslavia).

Pe ruinele fostelor imperii au luat naștere construcții statale specifice – Austria și Ungaria în cazul imperiului austro-ungar; Republica de la Weimar, succesoarea celui de-al doilea Reich; Rusia sovietică (de la 30 decembrie 1922, Uniunea Sovietică), care a preluat mesianismul și imperialismul țărilor, la care s-a adăugat expansionismul ideologic cristalizat în doctrina „revoluției comuniste mondiale”; Republica Turcia, creație modernă a lui Kemal Pașa, supranumit Atatürk.

Evoluția situației internaționale în „armistițiul de 20 de ani”, după expresia mareșalului Ferdinand Foch, comandantul forțelor aliate pe frontul occidental din aprilie 1918 și până la încheierea conflictului, s-a evidențiat prin anumite trăsături distincte: incapacitatea țărilor învingătoare (Franța și Marea Britanie) de a impune respectarea prevederilor tratatelor de pace parafate în anii 1919-1920, în condițiile

*Pe ruinele
fostelor imperii
au luat naștere
construcții
statale specifice
– Austria și
Ungaria în
cazul imperiului
austro-ungar;
Republica de
la Weimar,
succesoarea
celui de-al doilea
Reich; Rusia
sovietică (de la
30 decembrie
1922, Uniunea
Sovietică),
care a preluat
mesianismul și
imperialismul
țărilor, la care
s-a adăugat
expansionismul
ideologic
cristalizat
în doctrina
„revoluției
comuniste
mondiale”;
Republica Turcia,
creație modernă
a lui Kemal Pașa,
supranumit
Atatürk.*

Anii dintre cele două războaie mondiale sunt marcați de numeroase inițiative, în cadrul și în afara Ligii Națiunilor, menite să păstreze pacea, stabilitatea și ordinea politico-teritorială.

retragerii SUA din afacerile europene; slăbiciunea Ligii (Societății) Națiunilor, organizație internațională creată la inițiativa președintelui SUA, Woodrow Wilson, pentru a gestiona crizele și a preveni izbucnirea unui nou conflict mondial; conduita revizionistă și revanșardă din ce în ce mai virulentă, pe măsura trecerii anilor, a învingșilor (Germania, Ungaria, Bulgaria), a exclușilor (Uniunea Sovietică, deși Moscova și-a nuanțat poziția, acceptând din motive oportuniste teza „*securității colective*” – pe larg, în Constantiniu, L., 2010) și a unor învingători nemulțumiți (Italia și Japonia); „*politica de conciliere*” a tandemului franco-britanic față de aceste tendințe, intensificarea cursei înarmărilor și modificarea paradigmelor strategice în construcția militară etc.¹.

Anii dintre cele două războaie mondiale sunt marcați de numeroase inițiative, în cadrul și în afara Ligii Națiunilor, menite să păstreze pacea, stabilitatea și ordinea politico-teritorială. Enumerarea lor ar fi prea extinsă pentru acest studiu, dar menționăm câteva din ele: Protocolul de la Geneva (1924-1925); Conferința și Pactul de la Locarno (1925); admiterea Germaniei în Liga Națiunilor (1926); Pactul Briand-Kellogg (1928); protocolul de la Moscova (1929); planul lui Aristide Briand de realizare a unei federații europene (1929); conferința dezarmării (1932-1935) etc.

După cum se observă, cele mai multe dintre acestea s-au consumat în deceniul al treilea, pentru ca, în următorul, să apară crizele care au generat tensiuni majore în sistemul internațional interbelic și care,

¹ Din foarte bogata bibliografie consacrată evoluției relațiilor internaționale în această perioadă reținem, spre exemplificare, lucrările: Moisuc, V. (2002). *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*. București: Editura Fundației României de Măine; Alter, P. (2004). *Problema germană și Europa*, traducere: Irina Cristea, prefață: Florin Constantiniu. București: Editura Corint; Johnson, P. (2005). *O istorie a lumii moderne. 1920-2000*, traducere din limba engleză de Luana Schidu, ediția a doua, revizuită. București: Editura Humanitas; Duroselle, J.B. (2006). *Istoria relațiilor internaționale, vol. I, 1919-1947*, traducere Anca Airinei. București: Editura Științelor Sociale și Politice; MacMillan, M. (2006). *Les artisans de la paix. Comment Lloyd George, Clemenceau et Wilson ont redessiné la carte du monde*, traducere din engleză de André Zavriew, cu concursul Centre National du Livre. Paris: JC Lattès; Gray, C.S. (2010). *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*, traducere de Ramona Lupu. Editura Polirom, pp. 127-152; *Encyclopedia of World History. Crisis and Achievement 1900 to 1950*, vol. V (2008). New York: Bold, Em., Ciupercă, I. (2010). *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, indice general de Alexandrina Ioniță. Iași: Casa Editorială Demiurg; Carr, E.H. (2011). *Criza celor douăzeci de ani (1919-1939). O introducere în studiul relațiilor internaționale*, traducere de Cătălin Drăcișeanu. Editura Polirom etc.

în final, au dus la colapsul ordinii politico-teritoriale stabilite pe malurile Senei în 1919-1920. Drumul spre catastrofa finală a fost jalonat de multe evenimente, precum: ocuparea Manciuriei de către Imperiul nipon (1931); accesarea la putere a naziștilor, în frunte cu Adolf Hitler (1933); reintroducerea serviciului militar obligatoriu în Germania (1935); agresiunea Italiei asupra Etiopiei (1935-1936); ocuparea Renaniei de către Hitler (1936); războiul civil din Spania (1936-1939); războiul chino-japonez (1937); ocuparea Austriei (1938); acordul de la München (29 septembrie 1938) și fatidicul acord sovieto-german din 23 august 1939, dintre Germania și Uniunea Sovietică, preambul al declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial.

S-a concluzionat, pe bună dreptate, că există două decenii contrastante. În primul dintre ele, cu toate crizele și tensiunile existente, a prevalat spiritul de colaborare, existând speranțe ca securitatea colectivă să fie materializată, iar pacea să fie salvată. În al doilea, abundența și virulența crizelor au evidențiat că pacea nu mai era o certitudine, iar războiul se prefigura la orizont.

SECURITATEA STATULUI MIC. REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE

În politica internațională, indiferent de perioada istorică, rolul decisiv îl au marii actori, marele puteri, deși conceptul aparține mai mult paradigmei realiste și neorealiste, larg împărtășită de teoreticienii relațiilor internaționale².

În esență, o *mare putere* este acel stat care dispune de o capacitate considerabilă de influență politică, economică, culturală și militară la nivel global (Serebrian, 2006, p. 169). Termenul de *mare putere* a fost folosit pentru prima dată de contele Ernst Friedrich Herbert zu Münster (1766-1839), în august 1815, cu referire directă la statele care l-au înfrânt pe Napoleon. La acea dată, Congresul de la Viena (1915)

² Pentru aceste aspecte, a se vedea: Morgenthau, H.J. (2007). *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian. Editura Polirom, pp. 43-55; Goldstein, J.S., Pevenhouse, J.C. (2008). *Relații internaționale*, traducere de Andreea-Ioana Cozianu, Elena Farca și Adriana Ștraub. Editura Polirom, pp. 95-140; Vasquez, J.A., Elman, C. (2012). *Realismul și balanța de putere*, traducere de Crisia Miroiu. Editura Polirom, pp. 44-78, 137-150, 190-222 etc.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

O mare putere este acel stat care dispune de o capacitate considerabilă de influență politică, economică, culturală și militară la nivel global. Termenul de „mare putere” a fost folosit pentru prima dată de contele Ernst Friedrich Herbert zu Münster, în august 1815, cu referire directă la statele care l-au înfrânt pe Napoleon.

Conceptul de securitate a „statului mic” a apărut în perioada postbelică, cercetările cele mai ample desfășurându-se între anii '60-'70 ai secolului trecut, când acesta s-a impus definitiv.

definea cinci mari puteri: Marea Britanie, Franța, Austria, Rusia și Prusia. Evoluțiile ulterioare, cum ar fi ascensiunea SUA, Germaniei și a Japoniei, au determinat ca, înainte de Primul Război Mondial, numărul acestora să se ridice la opt – SUA, Germania, Marea Britanie, Franța, Austro-Ungaria, Imperiul rus, Japonia și Italia. În perioada interbelică, au fost considerate mari puteri SUA, URSS, Marea Britanie, Franța, Italia, Germania și Japonia. Dar, pe lângă acestea, după Războiul de 30 de ani (1618-1648), care a impus conceptul *statului teritorial* în sistemul internațional, au existat și o serie de formațiuni mai mici, generic denumite *state (puteri) mici* (Maass, 2017).

Conceptul de *securitate a statului mic* a apărut în perioada postbelică, cercetările cele mai ample desfășurându-se între anii '60-'70 ai secolului trecut, când acesta s-a impus definitiv. Cercetările în domeniu s-au remarcat printr-o varietate de abordări³. Una dintre problemele cele mai importante a fost și rămâne conceptul de *stat mic*. În acest domeniu se disting două școli de gândire. Prima dintre ele este abordarea pozitivistă, care definește statul mic pornind, în principal, de la criteriile geografice – suprafață, populație, resurse etc. Simon Kuznets, laureat al Premiului Nobel pentru economie, aprecia că se poate vorbi de un stat mic atunci când el are mai puțin de 10 milioane de locuitori⁴.

Aceste criterii, însă, nu acoperă suficient de bine realitatea. Iată un exemplu semnificativ: Suedia are o suprafață de 450.000 km², iar Japonia are 372.000 km². Prima este considerată un stat relativ mic, în timp ce a doua este considerată o mare putere, cu șanse de a ocupa un loc în Consiliul de Securitate al ONU.

³ Din larga dezbateră pe marginea statului mic, menționăm lucrările: Baker Fox, A. (1959). *The power of Small States: Diplomacy in World War II*. Chicago: Chicago University Press; *Small states in world politics: Explaining foreign policy behaviour* (2003), ed. J.A.K. Hey. Lynne Rienner Publishers, Boulder, pp. 1-11; *Small states in international relations* (2006), ed. Christine Ingebritsen, Iver Neumann, Sieglinde Gsthöl, Jessica Beyer. University of Washington Press; *Small states and international security: Europe and Beyond* (2014), ed. Clive Archer, Alyson Bailes și Anders Wivel. Londra, Routledge; *The Concept of the State in International Relations, Philosophy, Sovereignty and Cosmopolitanism* (2015), ed. Robert Schuett și Peter M.R. Stirk. Edinburgh: Edinburgh University Press etc.

⁴ Există și alte perspective asupra statului mic. Banca Mondială apreciază că statul mic este acea entitate care are mai puțin de 1,5 milioane de locuitori. Pornind de la această caracteristică, se apreciază că pe glob există 50 de asemenea state, www.diplomacy.edu, accesat la 22 august 2022.

Analiza securității unei mici puteri și, implicit, a poziției sale geopolitice și geostrategice la un moment dat presupune recursul la două paliere bine delimitate – „caracteristicile date” și „caracteristicile de circumstanță”.

Alte analize, considerate realiste, introduc, alături de criteriile fizico-geografice, și cadrul geopolitic, respectiv modul cum influențează statul respectiv afacerile politice europene și mondiale, precum și deciziile altor state. În literatura anglo-saxonă s-a impus termenul de „mică putere” (*small power*), care acoperă, într-un anumit sens, mai bine realitatea. Robert L. Rothstein, un important analist american al acestui domeniu, aprecia că puterea mică este statul care recunoaște că nu-și poate asigura securitatea prin folosirea propriilor capacități și că trebuie să se bazeze pe ajutorul altor state, instituții, alianțe (Rothstein, 1968, p. 16). Insuficiența puterii mici în ceea ce privește asigurarea propriei securități trebuie să fie recunoscută de către celelalte state implicate în politica internațională. Aceasta ar reprezenta, alături de dimensiunile fizico-geografice, una dintre principalele deosebiri între o mare și o mică putere.

S-a exprimat și opinia conform căreia analiza securității puterilor mici este irelevantă, deoarece politica internațională este apanajul marilor puteri. Dar, supraviețuirea lor este în bună măsură similară celei a unui stat mare. De asemenea, uneori, în ciocnirile și în lupta permanentă pentru hegemonie între marile puteri, statul mic poate avea un rol important.

Analiza securității unei mici puteri și, implicit, a poziției sale geopolitice și geostrategice la un moment dat presupune recursul la două paliere bine delimitate – „caracteristicile date” și „caracteristicile de circumstanță”. „Caracteristicile date” reprezintă elemente de ordin fizico-geografic (suprafață, populație, resurse naturale, natura și structura vecinătăților etc.). Al doilea palier se circumscrie elementelor geopolitice și geostrategice, respectiv locul și rolul statului în ansamblul relațiilor internaționale, natura raporturilor cu centrele de putere regionale, continentale și mondiale⁵.

Dacă primul nivel al analizei are un caracter relativ static, cel de-al doilea este cu preponderență dinamic, evoluțiile internaționale putând

⁵ A se vedea lucrarea clasică a realismului: Hans J. Morgenthau, *op. cit.* (nota 2), pp. 67-202. Pentru varianta neorealismului, cel mai important autor este Kenneth N. Watz, *Teoria politicii internaționale* (2006), traducere de Nicoleta Mihăilescu, studiu introductiv de Lucian-Dumitru Dîrdală. Editura Polirom, pp. 147-180.

Statele-tampon se împart, de obicei, în oscilante, neutre și satelite. Oscilant este statul-tampon care promovează o politică prin care încurajează prudent rivalitățile marilor actori, în speranța că va putea subzista mai bine. Statele-tampon neutre nu au o politică proprie activă și vizibilă, încercând prin aceasta să treacă neobservate pe arena internațională. Un stat-tampon devine satelit în momentul în care politica externă este controlată de unul dintre actorii geopolitici importanți.

impune mutații ale interesului marilor actori față de statul în cauză. Prin urmare, evenimentele îl pot proiecta în prim-planul politicii mondiale, situație ce poate avea mari servituți, dar și unele avantaje.

Uneori, statul mic poate ajunge în postura de stat-tampon. Un astfel de stat este o putere slabă, așezat între două sau mai multe state mai puternice, menținut sau câteodată creat cu scopul reducerii conflictului dintre ele (Wight, 1998, p. 168).

De regulă, un stat-tampon se creează într-o regiune și într-o perioadă caracterizată de un „*vid de putere*”, așa cum s-a întâmplat cu istmul ponto-baltic la sfârșitul Primului Război Mondial, când disoluția concomitentă a imperiilor rus, austro-ungar și german a creat posibilitatea afirmării unor state mai mici.

Statele-tampon se împart, de obicei, în oscilante, neutre și satelite. Oscilant este statul-tampon care promovează o politică prin care încurajează prudent rivalitățile marilor actori, în speranța că va putea subzista mai bine. Statele-tampon neutre nu au o politică proprie activă și vizibilă, încercând prin aceasta să treacă neobservate pe arena internațională. Un stat-tampon devine satelit în momentul în care politica externă este controlată de unul dintre actorii geopolitici importanți. Dacă statul puternic intervine direct și în politica internă, atunci se poate vorbi de un protectorat. Cazul Slovaciei și al Croației din Al Doilea Război Mondial sunt ilustrative pentru acest statut.

Așa cum arată A.J.P. Taylor, autor, între altele, și al unei celebre lucrări despre originile celui de-Al Doilea Război Mondial (Taylor, 1999, p. 173), în istoria europeană s-a format o tradiție. Marea Britanie și Franța au fost adepții creării statelor-tampon, iar germanii, secondați de ruși, au apreciat că împărțirea statelor sau existența statelor-tampon sunt cea mai bună soluție pentru realizarea păcii între marile puteri. Exemplul cel mai semnificativ pentru ultimul caz este Polonia, stat-tampon între germani și ruși. Ea a fost împărțită, în decursul a trei etape (1772, 1793, 1795), de către Prusia, Rusia și Austria.

La sfârșitul Primului Război Mondial, Franța și Marea Britanie au acceptat reconstituirea Poloniei, care și-a recăpătat statutul de țară-tampon între Germania și Rusia. La 23 august 1939, așa cum am menționat, prin acordul Ribbentrop-Molotov, cele două mari puteri

au decis a patra împărțire a Poloniei, concretizată prin tratatul din 28 septembrie 1939.

Mai trebuie făcută precizarea că sfera statelor-tampon este diferită, într-o oarecare măsură, de cea a statelor mici. De regulă, statul mic se găsește în vecinătatea uneia sau a mai multor mari puteri, care exercită sau încearcă să exercite un control cât mai strict. Dar, calitatea de stat-tampon o poate avea și un stat ceva mai mare, așa cum a fost cazul Poloniei interbelice, menționat anterior.

Fiecare actor geopolitic important, la apogeul puterii, a absorbit unul sau mai multe state-tampon. Dacă puterea dominantă a suferit o înfrângere sau a parcurs o anumită eclipsă a puterii sale, ea a fost nevoită să facă concesii statului încorporat, care a mers chiar până la obținerea independenței. În acest cadru, Finlanda este un caz clasic în istoria relațiilor internaționale. Ea s-a aflat multă vreme încorporată regatului suedez. Ascensiunea Rusiei, ca mare putere în bazinul baltic, a plasat Finlanda ca formațiune-tampon între aceasta și Suedia. Competiția a fost câștigată de Imperiul Rus care, în 1809, prin pacea de la Friederikshamm, a anexat Finlanda (Dragomir, Miloșiu, 2011, pp. 102-105). După un secol și ceva, în 1917, implozia Rusiei a creat condiții pentru ca aceasta să acceadă la statutul de independență.

Stabilirea strategiilor de securitate ale unui stat mic este una dintre problemele cele mai importante, având în vedere influența scăzută a acestuia în ansamblul relațiilor internaționale. Ea presupune o intensă activitate desfășurată atât pe palierul intern, cât și pe cel internațional. Analiza impune luarea în considerare a mai multor variabile (Knudsen, 1995, pp. 141-149).

Prima dintre ele vizează **importanța strategică sau geostrategică a statului mic, din perspectiva principalilor actori ai vieții internaționale**, cum este el văzut de una sau alta dintre puterile dominante și în ce măsură trezește interesul celei mai apropiate. Având în vedere disproporția de forțe, statul mic se va considera permanent amenințat. În mod practic, problema care se va pune este aceea în ce măsură statul mic poate fi folosit de o mare putere împotriva unuia sau a mai multor rivali. În acest caz, statul mic va fi privit ca un posibil adversar și poate ajunge în situația în care să suporte acțiunile punitive ale unei mari

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Stabilirea strategiilor de securitate ale unui stat mic este una dintre problemele cele mai importante, având în vedere influența scăzută a acestuia în ansamblul relațiilor internaționale. Ea presupune o intensă activitate desfășurată atât pe palierul intern, cât și pe cel internațional.

În perioadele de tensiune maximă, care pot duce chiar la război, poziția strategică a statului mic dobândește dintr-o dată o importanță deosebită. În această situație, se poate ajunge ca marea putere interesată să acționeze împotriva statului mic pentru a-i paraliza eventualele reacții ostile sau pentru a împiedica folosirea teritoriului lui de către o altă mare putere concurentă.

puteri. Este clasică „dilemă de securitate”, formulată de John Griffiths în anii '50 (apud Griffiths, 2003, pp. 41-46).

Pentru statele mari, dar și pentru cele mici, „dilema de securitate” se prezintă, practic, în aceiași parametri, evaluarea amenințărilor potențiale fiind un factor cheie pentru orice fel de strategie de securitate. Esența este că statele mai mici, din cauza posibilităților reduse, se găsesc la dispoziția marilor actori ai vieții internaționale.

Revenind la Finlanda și România, obiectul analizei noastre, vom spune că Uniunea Sovietică a fost marea putere care s-a dovedit a fi, în virtutea și a unei tradiții istorice seculare, cea mai interesată de evoluția celor două țări. Istoricii au demonstrat cât se poate de elocvent continuitatea de doctrină și ideologie în materie de imperialism între țarism și comunism⁶. Stalin, citându-l pe Petru cel Mare, ar fi spus că doamnele din St. Petesburg nu puteau dormi atât timp cât tunurile Finlandei erau sub control străin (cf. Knudsen, p. 142). Cât privește România, Kremlinul a privit-o ca un adevărat obstacol în calea atingerii unor țeluri mult mai vechi – ajungerea în Europa Centrală și la Strâmători (Casso, 2003).

O a doua variabilă ține de **nivelul de tensiune între marile puteri**. Cu alte cuvinte, care este probabilitatea unui conflict armat între ele. În perioadele de tensiune maximă, care pot duce chiar la război, poziția strategică a statului mic dobândește dintr-o dată o importanță deosebită. În această situație, se poate ajunge ca marea putere interesată să acționeze împotriva statului mic pentru a-i paraliza eventualele reacții ostile sau pentru a împiedica folosirea teritoriului lui de către o altă mare putere concurentă.

⁶ Între cele mai recente apariții, semnalăm: Marchizul de Custine, A.L.L. (2007). *Scrisori din Rusia. Rusia în 1839*, ediție, prefată și dosar de Pierre Nora, traducere din franceză de Irina Negrea. București: Editura Humanitas (lucrare clasică pentru cunoașterea Imperiului Rus); Silion, B. (2004). *Rusia și ispita mesianică. Religie și ideologie*. București: Editura Vremea XXI; Țăcu, O. (2004). *Problema Basarabiei și relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*. Chișinău: Editura Prut Internațional; Bold, E., Locovei, R.O. (2008). *Relații româno-sovietice (1918-1941)*. Iași: Casa Editorială Demiurg; Mironov, A.-M. (2013). *Vremea încercărilor. Relațiile româno-sovietice 1930-1940*, cuvânt-înainte de Constantin Bușe. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului; Mihai, F.R., Buga, V. (coordonatori) (2020). *Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice 1918-2018*, prefată de Ioan Scurtu. București: Editura Litera etc.

A treia variabilă o reprezintă **faza ciclului de putere în care se află cea mai apropiată dintre marile puteri**. După cum a arătat Robert G. Gilpin, fiecare mare actor internațional trece prin cicluri ale puterii, astfel încât, în secolele al XIX-lea și al XX-lea, lumea a fost martoră la o succesiune de hegemonii (Gilpin, 1981, pp. 10-11). Cele mai importante au fost, însă, cea britanică în secolul al XIX-lea și cea americană pentru veacul următor.

Pentru statul mic, ciclul celei mai apropiate puteri este esențial. Dacă ea mai este și vecină, problema se complică. De obicei, existența unei puteri mai mici la granița unui actor important reprezintă o limită a propriei expansiuni a acestuia din urmă. Existența unui stat mic, în aceste condiții, reprezintă un compromis, acceptat fie el și temporar de marea putere, determinat de raportul dintre ambiția de a controla statul mic și costurile acestui control.

Mai intervine un factor important – momentul în care s-a format statul mic, aflat la granița unei mari puteri. Dacă statul mic s-a individualizat la apogeul acesteia, șansele de a deveni viabil cresc foarte mult. Dacă, dimpotrivă, statul mic se formează sau își câștigă independența în momentul în care marea putere se află la punctul cel mai scăzut al puterii sale, el va avea dificultăți în a subzista. Marea putere, odată ce va depăși eclipsa, va avea tendința să recupereze ce a pierdut în perioada de declin (Knudsen, p. 144).

Finlanda și-a cucerit independența în momentul disoluției Imperiului rus, cel care o stăpânise timp de peste un secol. Noul regim instalat la Petrograd, fiind într-o situație extrem de dificilă, a fost nevoit să recunoască noua realitate politică-teritorială.

Cazul României este parțial identic, Basarabia alăturându-se Regatului român pe fondul acelorași evenimente. Noul regim sovietic nu a recunoscut niciodată apartenența provinciei dintre Prut și Nistru la România, astfel că, în anii 1918-1924, el a organizat numeroase acțiuni agresive, dintre care cea mai importantă a fost „rebeliunea” de la Tatar-Bunar⁷.

⁷ Pentru detalii, a se vedea: Tătărescu, Gh. (1996). *Mărturii pentru istorie*, ediție îngrijită de Sanda Tătărescu-Negroponte, cuvânt-înainte de Nicolae-Șerban Tanașoca. București: Editura Enciclopedică, pp. 75-109; Rauș, N., Neacșu, Gh., Moraru, D. (2017). *O agresiune sovietică la adresa României; Tatar Bunar în documente și în presa vremii*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun; *Tatar Bunar 1924. Documente* (2024), ediție de Ion Giurcă și Liviu Corciu. București: Editura Militară.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Dacă statul mic se formează sau își câștigă independența în momentul în care marea putere se află la punctul cel mai scăzut al puterii sale, el va avea dificultăți în a subzista. Marea putere, odată ce va depăși eclipsa, va avea tendința să recupereze ce a pierdut în perioada de declin.

Sfârșitul Primului Război Mondial a adus o premieră în istoria relațiilor internaționale, și anume crearea Societății Națiunilor. Existența ei a fost privită cu multă încredere de statele mai mici, deoarece sperau că va fi un instrument care să le pună la adăpost de ingerințele marilor puteri.

Prin urmare, Finlanda și-a cucerit independența, iar România și-a lărgit granița de est într-un moment de eclipsă a puterii rusești. Regimul bolșevic de la Petrograd și, mai apoi, de la Moscova a considerat că ambele țări au profitat de „slăbiciunea” Rusiei pentru a obține avantaje politice și teritoriale, imposibile în condiții normale.

În concluzie, cele două țări au avut în întreaga perioadă interbelică o „problemă” cu Uniunea Sovietică, țară care a reușit să se consolideze în interior, să fie recunoscută pe arena internațională și să ajungă, în deceniul patru, un actor important pe continentul european și în întreaga lume. Pe măsură ce Uniunea Sovietică își consolida statutul, poziția internațională a Finlandei și cea a României deveneau din ce în ce mai șubrede.

Un alt factor important pentru securitatea statului mic este **politica promovată de marile puteri rivale față de acesta**. Confruntat cu presiunea marii puteri vecine, statul mic are tendința de a se proteja făcând apel la mari actori concurenți. Acest lucru determină elita conducătoare a vecinului puternic să privească statul mic cu suspiciune și, nu o dată, cu ostilitate. Aceleași sentimente sunt nutrite și de elita statului mic. Prin urmare, relațiile inegale de putere creează neîncredere, memoria istorică și perspectivele neliniștitoare ale viitorului otrăvind relațiile reciproce.

Mai este discutat și un alt aspect. Simțind pericolul ca o mare putere concurentă să utilizeze statul mic împotriva intereselor sale, marea putere vecină este, astfel, constrânsă să fie pregătită pentru orice fel de situație. Inclusiv pentru o intervenție preventivă împotriva statului mic, în scopul împiedicării altei puteri să câștige un avantaj acolo.

În sfârșit, o altă variabilă importantă o reprezintă **existența unui cadru multilateral de securitate**, prin cooperarea tuturor actorilor, mari și mici, ai scenei internaționale. Din acest punct de vedere, sfârșitul Primului Război Mondial a adus o premieră în istoria relațiilor internaționale, și anume crearea Societății Națiunilor. Existența ei a fost privită cu multă încredere de statele mai mici, deoarece sperau că va fi un instrument care să le pună la adăpost de ingerințele marilor puteri.

Dacă statele mai mici au privit cu optimism existența unui cadru multilateral de securitate, de tipul Societății Națiunilor sau al Organizației Națiunilor Unite, după cel de-Al Doilea Război Mondial, marile puteri le-au apreciat doar în raport cu modul în care puteau să-și realizeze interesele. Dacă o mare putere considera că un asemenea cadru (organizație) împiedică materializarea lor, atunci ea înceta să participe la el (ea).

De exemplu, în perioada interbelică, SUA, deși promotoare ale Societății Națiunilor, nu au mai participat la activitatea acesteia, iar Germania, acceptată ulterior ca membră, a ieșit din organizație, deoarece regimul de la Berlin aprecia că devenise un obstacol în promovarea intereselor. La fel, Uniunea Sovietică a fost admisă în organizația de la Geneva și, apoi, a fost exclusă, la sfârșitul anului 1939.

Variabilele analizate mai sus trebuie înțelese ca niște cazuri care se condiționează reciproc, care interacționează între ele. Din conexiunea lor, rezultă stări de lucruri stabile sau instabile, care pot fi benefice sau improprietăți pentru orice stat, mare sau mic. Factorii, luați împreună, definesc mediul politic de securitate, caracterizat, din perspectiva statului mic, prin inegalitate de putere. Funcție de el, de analiza pe care o face, elita politică a statului mic poate decide ce strategii acceptă în scopul prezervării entității sale statale. Este bine să precizăm că statul mic nu poate și nici nu trebuie să fie condamnat la o acceptare pasivă a tot ceea ce îl înconjoară. El poate fi capabil, în unele circumstanțe, să influențeze, în anumite limite însă, mediul internațional de securitate. Cu alte cuvinte, statul mic, dacă vrea să-și păstreze individualitatea, să subziste, are obligația să acționeze, nu doar să reacționeze⁸.

În interacțiune, nu toate variabilele au o importanță egală. De pildă, poziția strategică (geostrategică) poate fi un factor important în inegalitatea de putere, dar, fără tensiunea dintre marii actori, ea nu apare ca decisivă. Prin urmare, variabila operativă principală este tensiunea dintre marile puteri. Ea interacționează activ cu faza

⁸ Pentru aspectele teoretice, a se vedea: Miroiu, A. (2005). *Balanță și hegemonie. România în politica mondială 1913-1989*, prefață de Mihail E. Ionescu. București: Editura Tritonic, pp. 67-77; Walt, S.M. (2008). *Originile alianțelor*, traducere de Camelia Boca, studiu introductiv de Șerban Cioculescu. Iași: Institutul European.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Statul mic nu poate și nici nu trebuie să fie condamnat la o acceptare pasivă a tot ceea ce îl înconjoară. El poate fi capabil, în unele circumstanțe, să influențeze, în anumite limite însă, mediul internațional de securitate. Cu alte cuvinte, statul mic, dacă vrea să-și păstreze individualitatea, să subziste, are obligația să acționeze, nu doar să reacționeze.

ciclului de putere, ambele configurând mersul lucrurilor, evoluția evenimentelor.

În acest caz, statele mici au puține posibilități de a interveni, dar datoria elitelor politice este aceea de a analiza cu luciditate mediul internațional și de a stabili acele direcții de acțiune care să genereze cât mai puține efecte negative.

ARANJAMENTELE DE SECURITATE REGIONALE ALE ROMÂNIEI ȘI FINLANDEI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

În perioada interbelică, poziția geopolitică a României și Finlandei se caracteriza printr-o serie de trăsături comune, dar și prin unele deosebiri marcante. În prima categorie a intrat vecinătatea cu Rusia. Ambele țări s-au aflat însă în prima linie a ofensivei noului regim, instaurat la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, declanșată în „numele revoluției comuniste mondiale”. A rezultat un război civil în Finlanda și un conflict de mică intensitate pe Nistru (1918-1924), ca să folosim un termen modern, larg utilizat astăzi. Finlanda a reușit să-și normalizeze relațiile cu statul sovietic prin Tratatul de la Tartu (Dorpat) (14 octombrie 1920) (Dragomir, Miloiu, pp. 223-224).

România a avut cu Rusia sovietică o serie de convorbiri în diverse capitale pentru reluarea relațiilor diplomatice, dar ele nu s-au finalizat (Cojocar, 2018). Abia în 1934, cu o întârziere de 15 ani față de Finlanda, s-a ajuns la acest stadiu (*Relațiile româno-sovietice, Documente, vol. I, 1917-1934*, 1999, pp. 248-250). Ambele țări au rămas însă în război cu Internaționala a III-a (Cominternul), creată, în martie 1919, ca un partid comunist mondial, cu misiunea să ducă proletariatul internațional la victoria „revoluției comuniste mondiale”. Moscova s-a folosit, cu un succes relativ, de partidele comuniste (considerate secții ale Cominternului), din cele două state, ele devenind, din chiar momentul constituirii lor, instrumente în mâna Uniunii Sovietice. Statul român era situat pe axul strategic care ducea în Peninsula Balcanică la Strâmtori (în special) și în Mediterana Orientală. Stăpânirea acestor regiuni a fost unul dintre scopurile cele mai importante ale diplomației ruse, încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea.

În schimb, Finlanda era așezată pe o direcție strategică secundară, doar sudul teritoriului ei prezentând un interes mai mare pentru Rusia. Pacea cu Finlanda nu implica pentru Moscova mari pierderi de natură geopolitică și geostrategică, pe când renunțarea la Basarabia, prin recunoașterea unirii cu România, însemna o amânare a realizării unui țel foarte important. Acest fapt a influențat, de o manieră decisivă, raporturile româno-sovietice din întreaga perioadă interbelică.

S-au mai adăugat și alte diferențe semnificative între cele două țări. România a fost, în acești ani, parte a sistemului de securitate francez, împreună cu alți vecini – Polonia și Cehoslovacia. Totodată, alți doi vecini – Ungaria și Bulgaria – duceau o politică revizionistă, iar relațiile cu Germania, mai ales după venirea naziștilor la putere, au fost tensionate.

Finlanda însă, în afară de puternicul vecin de la est, nu avea asemenea probleme cu Suedia, deși disputa lingvistică a adus umbre în relațiile bilaterale.

Cu toată depărtarea geografică și lipsa tradițiilor de cunoaștere și cooperare, România și Finlanda au procedat la recunoașterea reciprocă și la stabilirea relațiilor diplomatice, deși cursul lor a fost unul sinuos.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, România și Finlanda, pornind de la poziția lor geopolitică și potențialul propriu, ce evidenția similitudini și deosebiri, au căutat să-și asigure securitatea și să-și promoveze interesele pe plan extern într-o manieră specifică, fără a colabora prea intens. Din acest punct de vedere, eforturile clasei conducătoare de la București și Helsinki au fost, în bună măsură, paralele.

Alături de formulele multilaterale de cooperare internațională, cum a fost, de exemplu, Societatea Națiunilor, și de raporturile cu marile puteri, în special cu cele vecine sau apropiate (URSS, Germania), diplomațiile românească și finlandeză au promovat, în grade deosebite de intensitate, ideea unor aranjamente regionale de securitate.

Materializând o asemenea orientare, diplomația românească s-a conformat principiului sintetizat de Nicolae Titulescu: „*De la național, prin regional, către universal*”. În întreaga perioadă interbelică, dimensiunea cooperării regionale în politica externă a României fost

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Finlanda era așezată pe o direcție strategică secundară, doar sudul teritoriului ei prezentând un interes mai mare pentru Rusia. Pacea cu Finlanda nu implica pentru Moscova mari pierderi de natură geopolitică și geostrategică, pe când renunțarea la Basarabia, prin recunoașterea unirii cu România, însemna o amânare a realizării unui țel foarte important. Acest fapt a influențat, de o manieră decisivă, raporturile româno-sovietice din întreaga perioadă interbelică.

În perioada interbelică, poziția geopolitică a României și Finlandei se caracteriza printr-o serie de trăsături comune, dar și prin unele deosebiri marcante. În prima categorie a intrat vecinătatea cu Rusia. Ambele țări s-au aflat însă în prima linie a ofensivei noului regim, instaurat la 25 octombrie/7 noiembrie 1917, declanșată în „numele revoluției comuniste mondiale”.

Alianța dintre România și Polonia, încheiată la 3 martie 1921, a avut o importanță deosebită, deoarece ea proteja granița estică împotriva unui atac neprovocat al Uniunii Sovietice, adversarul cel mai periculos al celor două țări.

o componentă importantă, ea încheind, la începutul anilor '20, alianța cu Polonia și Mica Antantă (Înțelegeri).

Alianța cu Polonia, încheiată la 3 martie 1921, a avut o importanță deosebită, deoarece ea proteja granița estică împotriva unui atac neprovocat al Uniunii Sovietice, adversarul cel mai periculos al celor două țări⁹. Acesta a fost și motivul pentru care alianța a fost îmbunătățită sau reînnoită de mai multe ori. Prima dată, aceasta a avut loc cu ocazia vizitei lui Józef Pilsudski în România (14-16 septembrie 1922), în timpul căreia șefii celor două state majore, generalii Constantin Christescu și Tadeusz Rozwadowski, au semnat o nouă convenție militară. Față de documentul anterior, era modificat doar articolul 1, în care se preciza că, dacă unul dintre semnatori era atacat, în condiții ce constituiau un *casus belli*, statul neatacat se angaja să intre imediat în război.

La 26 martie 1926 s-a semnat, de către miniștrii de externe ai celor două țări, I.G. Duca și Józef Wielowiejski, *Tratatul de garanție între România și Polonia*, care a însemnat o reînnoire a celui din 1921. Cu aceeași ocazie, s-a semnat și un Aranjament tehnic ce relua prevederile convenției din 1922. De remarcat este faptul că tratatul politic stabilea formula *erga omnes*, dar ea nu se mai regăsea și în convenția militară, care stabilea acordarea de asistență numai împotriva unui atac neprovocat dinspre Est. Durata tratatului era de cinci ani, el putând fi denunțat după doi ani, cu un preaviz de șase luni.

La expirarea termenului de valabilitate, alianța româno-poloneză a fost reînnoită. Evenimentul a avut loc la 15 ianuarie 1931, la Geneva,

⁹ Alianța dintre România și Polonia beneficiază de o consistentă bibliografie, din care reținem: Popescu, M.C. (2001). *Relațiile militare româno-polone în perioada interbelică*. Editura Sigma; Anghel, F. (2008). *Construirea sistemului „Cordon Sanitaire”. Relații româno-polone 1919-1926*, ediția a II-a. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun; *Despre relațiile polono-române de-a lungul timpului în anul Centenarului Independenței Poloniei și Marii Uniri a României* (2019). Suceava; Hrenciuc, D. (2020). *Patriarhul Miron Cristea vs relațiile româno-polone în anii '30*. Contribuții. Cluj-Napoca: Editura Mega; Nowak, K., Walczak, H. (2020). *Jeden naród o dwóch sztandarach. Przymierze polsko-rumuńskie (1919) 1921-1926. Dokumenty i materiale/Un singur popor cu două drapele. Alianța polono-română (1919) 1921-1926*. Varșovia; *România și Polonia: un secol de alianță/Romania and Poland a Century of Alliance. Documente/Documents*, coordonatori: Rîjnoveanu, C.-S., dr., Pavelescu, Ș., dr. (2021). București: Editura Militară; *România și Polonia în avanpostul securității europene. Tradiție și continuitate (1919-2022)*, coordonatori: Prisăcaru, D., Otu, P., Iorgulescu, M. (2023). București: Editura Militară, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei.

documentele fiind semnate, din partea română, de prim-ministrul Gh.G. Mironescu, iar din partea poloneză, de ministrul de externe August Zaleski. Potrivit Tratatului de garanții, care reproducea în cea mai mare parte Convenția din 26 martie 1926, Polonia și România se angajau să respecte reciproc și să mențină împotriva oricărui agresor integritatea lor teritorială și independența politică, formula *erga omnes* găsindu-și o mai nuanțată exprimare.

La jumătatea deceniului al patrulea, respectiv în perioada 1932-1936, alianța româno-polonă a trecut prin momente grele, tensionate. A fost mai întâi eșecul încheierii pactului de neagresiune româno-sovietic, pentru care Polonia, alături de Franța, a făcut mari presiuni la București.

A urmat politica promovată de Nicolae Titulescu, de apropiere de Uniunea Sovietică, care se circumscrie triumfului Paris-Praga-Moscova. Această opțiune a înrăutățit relațiile bilaterale, deoarece, în caz de reușită, Polonia, aflată în dispută cu Cehoslovacia pentru ținutul Teschen, ar fi rămas singură între Germania și URSS. S-au mai adăugat și rivalitățile personale dintre Nicolae Titulescu și Józef Beck, care au amplificat neînțelegerile. Practic, în anii 1932-1936, alianța a funcționat cu mare greutate. Semn al acestei tensiuni, fără precedent în relațiile cu vecinul de la nord, este faptul că, în 1936, Marele Stat Major, în cadrul planificării strategice, a elaborat, pentru prima dată, și un plan de operații împotriva Poloniei (*Strategia militară românească în epoca modernă*, 1999, p. 119). După înlăturarea lui Nicolae Titulescu din funcția de ministru al afacerilor externe, raporturile s-au revigorat, dar ele n-au mai atins cotele din primul deceniu interbelic.

Mai trebuie să menționăm că diplomația românească nu a renunțat la planul mai vechi al lui Take Ionescu, acela de a realiza o alianță a țărilor din istmul ponto-baltic, care să cuprindă Finlanda, Țările Baltice, Polonia, România și, eventual, Grecia și Turcia.

În instrucțiunile date de Nicolae Titulescu lui Raoul Bossy la plecarea la Helsinki, acesta i-a cerut să urmărească cu atenție și formula unui bloc al vecinilor baltici ai Uniunii Sovietice: „Este un loc foarte delicat din cauza vecinătății Finlandei cu Rusia și a înjghebării unirii baltice.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

La jumătatea deceniului al patrulea, respectiv în perioada 1932-1936, alianța româno-polonă a trecut prin momente grele, tensionate. A fost mai întâi eșecul încheierii pactului de neagresiune româno-sovietic, pentru care Polonia, alături de Franța, a făcut mari presiuni la București. A urmat politica promovată de Nicolae Titulescu, de apropiere de Uniunea Sovietică.

Alianța româno-polonă s-a destrămat, fără ca ea să mai poată intra în vigoare, ca urmare a Pactului Ribbentrop-Molotov. La 1 septembrie 1939, Polonia a fost atacată de Germania, caz în care România nu avea nicio obligație. La 17 septembrie 1939, Uniunea Sovietică a atacat, la rândul ei, statul polonez, deja înfrânt de Wehrmacht. Potrivit prevederilor contractuale, România trebuia să acorde asistență, inclusiv armată, fostului vecin de la nord.

De aceea, ne trebuie, îi spunea Titulescu, acolo un om cumpănit ca d-ta, cu atât mai mult, cu cât vom intra, în curând, în legături oficiale cu sovieticii.” (Bossy, 1993, p. 231). Linia directoare era ca „*acel bloc să fie lărgit, astfel ca să poată și România să participe în el.*” (Ib., p. 236). Bossy va urmări îndeaproape evoluția „*Uniunii Baltice*”, dar conexiunea cu România nu se va realiza.

Alianța româno-polonă s-a destrămat, fără ca ea să mai poată intra în vigoare, ca urmare a Pactului Ribbentrop-Molotov (Mareș, 2010). La 1 septembrie 1939, Polonia a fost atacată de Germania, caz în care România nu avea nicio obligație. La 17 septembrie 1939, Uniunea Sovietică a atacat, la rândul ei, statul polonez, deja înfrânt de Wehrmacht. Potrivit prevederilor contractuale, România trebuia să acorde asistență, inclusiv armată, fostului vecin de la nord. Dar, în acel moment, Polonia nu mai exista ca stat, iar autoritățile poloneze nici nu au cerut aplicarea acordului. În noaptea de 17 spre 18 septembrie 1939, înaltele autorități poloneze (președinte, guvern, comandantul suprem al armatei) au trecut în România. Alți 100.000 de cetățeni (60.000 de militari și 40.000 de civili) îi vor urma în orele și zilele următoare¹⁰.

O altă alianță foarte importantă, creată tot la începutul anilor '20 și care a continuat să funcționeze și în deceniul al patrulea al secolului trecut, a fost Mica Înțelegere, formată din România, Iugoslavia și Cehoslovacia (Ionescu, 1921; Campus, 1997; *România și Mica Înțelegere. Alianța defensivă la centenar*, 2021). În evoluția acestei alianțe regionale, un eveniment semnificativ a fost semnarea, la 16 februarie 1933, la Geneva, a Pactului de organizare. Din partea României, documentul a fost semnat de Nicolae Titulescu, din partea Cehoslovaciei, de Eduard Beneš, iar din partea Iugoslaviei, de către Bogoljub Jevtič.

Pactul prevedea crearea unui Consiliu Permanent, compus din miniștrii de externe ai celor trei țări (sau delegați speciali), ca organ director al politicii comune, hotărârile fiind luate în unanimitate. Consiliul se întâlnea de cel puțin trei ori pe an și putea decide

¹⁰ Polonezi în România după anul 1939 (1996). Craiova; *Polscy Uchodźcy w Rumuni 1939-1947. Dokumenty z Naraodowych Archiwów Rumunii/Refugiați polonezi în România 1939-1947. Documente din Arhivele Naționale ale României* (2013). Varșovia, București etc.

ca reprezentarea sau apărarea punctului de vedere al Miciei Înțelegeri, în diverse probleme ale vieții internaționale, să fie încredințate unui singur delegat. Se mai stipula înființarea unui Consiliu Economic pentru coordonarea politicii economice ale celor trei țări, a unui Secretariat permanent, cu sediul pentru un an de zile în capitala președintelui în exercițiu. Acesta avea o secție permanentă și la Societatea Națiunilor. De asemenea, au fost prelungite pe timp nelimitat convențiile militare existente între cei trei parteneri.

După aprecierea lui Nicolae Titulescu, Pactul de organizare a transformat Mica Înțelegere într-un actor important al scenei europene, dându-i acesteia caracterul unui organism internațional unificat. Parcă prevăzând evoluția viitoare a evenimentelor, Titulescu a oferit conducerea spirituală a Miciei Înțelegeri reorganizate Italiei, dar Benito Mussolini a refuzat oferta (Titulescu, 1994, p. 72).

Înrăutățirea situației internaționale a afectat funcționalitatea și viabilitatea Miciei Înțelegeri. Iugoslavia, condusă de guvernul Milan Stojadinović (1935-1939), a început să se detașeze de partenerii de alianță. Dând curs presiunilor Berlinului și Romei, Iugoslavia a încheiat tratatul de prietenie și neagresiune cu Bulgaria (24 ianuarie 1937) și, apoi, pe cel de prietenie și neutralitate cu Italia (25 martie 1937). Cele două tratate au fost apreciate în istoriografia românească drept primii pași deschiși pe drumul dezagregării Miciei Înțelegeri (cf. Retegan, 1997, p. 122).

Criza cehoslovacă din anii 1938-1939 a consfințit dispariția acestei organizații regionale defensive. În referatul 1293/27 octombrie 1938, Secția 3 Operații din Marele Stat Major arăta că Mica Înțelegere, deși formal nedislocată, era, de fapt, inexistentă prin amputarea Cehoslovaciei (AMNR, Fond 948, Secția 3 Operații, dosar nr. 455, f. 7). Se constata un adevăr trist – „*un învățământ sigur al evenimentelor din ultimul timp este că valoarea alianțelor și angajamentelor politice militare din timp de pace sunt foarte relative.*” (Ib., f. 11). Destrămarea Cehoslovaciei, la mijlocul lunii martie 1939, a determinat încetarea existenței Miciei Înțelegeri, care, timp de aproape două decenii, a constituit o prioritate pentru politica externă românească.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Criza cehoslovacă din anii 1938-1939 a consfințit dispariția Miciei Înțelegeri. În referatul 1293/27 octombrie 1938, Secția 3 Operații din Marele Stat Major arăta că Mica Înțelegere, deși formal nedislocată, era, de fapt, inexistentă prin amputarea Cehoslovaciei. Destrămarea Cehoslovaciei, la mijlocul lunii martie 1939, a determinat încetarea existenței Miciei Înțelegeri, care, timp de aproape două decenii, a constituit o prioritate pentru politica externă românească.

La 9 februarie 1934, miniștrii de externe ai Greciei, Iugoslaviei, României și Turciei au semnat, la Atena, Pactul Înțelegerii Balcanice. Pentru România, importanța acestei noi alianțe trebuie privită prin prisma problemei asigurării securității pe frontiera de est. Se spera că Turcia, prin relațiile bune pe care le avea cu regimul sovietic, va reuși să netezească drumul unei înțelegeri româno-sovietice.

În deceniul al patrulea, România și-a completat sistemul de alianțe regionale prin crearea Înțelegerii Balcanice¹¹. La 9 februarie 1934, miniștrii de externe ai Greciei, Iugoslaviei, României și Turciei au semnat, la Atena, Pactul Înțelegerii Balcanice. Pentru România, importanța acestei noi alianțe trebuie privită prin prisma problemei asigurării securității pe frontiera de est. Se spera că Turcia, prin relațiile bune pe care le avea cu regimul sovietic, va reuși să netezească drumul unei înțelegeri româno-sovietice. Primele două articole defineau esența organizației. Articolul 1 preciza: „*România, Turcia, Iugoslavia și Grecia își garantează mutual securitatea tuturor frontierelor balcanice.*” (Titulescu, p. 398). Cel de-al doilea avea următorul cuprins: „*În alte părți contractante se angajează în a se concentra asupra măsurilor de luat față de eventualități ce ar putea afecta interesele lor, așa cum sunt definite prin prezentul acord. Ele se angajează a nu întreprinde nicio acțiune politică față de orice altă țară balcanică neșemnată a prezentului acord fără avizul mutual prealabil și a nu lua nicio obligațiune politică față de orice altă țară balcanică fără consimțământul celorlate Părți Contractante.*” (Ib.).

Pactul era însoțit de un „*protocol anexă*”, care făcea parte din el. Documentul conținea referiri la caracterul neagresiv al alianței, la posibilitățile punerii în practică a prevederilor, la încheierea convențiilor militare, la menținerea *statu quo*ului teritorial (Ib., pp. 399-401).

Pentru România, deosebit de importantă era anexa secretă a pactului, anexă care spulbera în mare parte iluziile referitoare la asigurarea frontierei de est. În momentul semnării, Tevfik Rüstü Bey, ministrul de externe turc, a făcut următoarea declarație: „*În numele guvernului Republicii Turcia, am onoarea să vă declar că în niciun caz Turcia nu va admite să fie considerată ca angajată a lua parte la niciun fel de acte îndreptate împotriva Uniunii Republicii Sovietice Socialiste.*” (Ib., p. 401).

¹¹ Această alianță regională a beneficiat de analize consistente, dintre care amintim: Popișteanu, C. (1971). *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*. București: Editura Politică; Campus, E. (1972). *Antanta Balcanică*. București: Editura Academiei R.S.R.; Idem (1980). *Din politica externă a României 1913-1947*. București: Editura Politică; Calafeteanu, I. (1980). *Diplomația românească în sud-estul Europei 1939-1940*. București: Editura Politică; Oșca, Al., Nicolescu, Gh. (1994). *Tratate, convenții militare și protocoale secrete, 1934-1939*. Pitești: Editura Vlasie; Oșca, Al. (2024). *Pactul Balcanic. Acțiune diplomatică și cooperare militară*. București: Editura Ștefădina etc.

În activitatea organizației se desprind trei mari perioade. Prima dintre ele se fixează cronologic de la înființare până la mijlocul anului 1936, în care s-a încercat armonizarea multiplelor controverse între membrii alianței. La rezerva turcă s-a adăugat și cea a Greciei, care a anunțat că „*nu poate, în niciun caz, în executarea angajamentelor asumate prin pact, să facă război uneia dintre marile puteri.*” (Oșca, Nicolescu, p. 120).

Viziunile celor patru aliați erau diferite. România considera că noua alianță trebuie să fie o continuare a Micii Înțelegeri, cu scopul de a asigura spatele și flancurile dispozitivului strategic românesc, care ar fi fost angajat cu forțele principale spre centrul Europei. Iugoslavia a împărțit viziunea românească, dar se pregătea să inaugureze un nou curs, prin înțelegeri cu Germania și Italia. Turcia aprecia Antanta Balcanică în termeni strict regionali, fiind, practic, în conflict cu teza românească. În sfârșit, Grecia avea o viziune strategică și mai redusă, grija ei de căpetenie fiind evitarea unui război cu Italia.

Etapa a doua, cea a colaborării militare efective, se situează până către sfârșitul anului 1938. În această perioadă s-au parafat convențiile militare – mai întâi cea tripartită (6 noiembrie 1936), între România, Iugoslavia și Turcia, și, mai apoi, cea în patru (cvadripartită), parafată la 10 noiembrie 1936. Pe parcursul celor doi ani de zile, au avut loc conferințe ale șefilor marilor state majore și schimburi de delegații militare, s-au elaborat planuri de operații etc.

De remarcat că, politic, Înțelegerea Balcanică a încercat să se acomodeze cu noile realități din Europa. Cel mai semnificativ moment a fost semnarea Acordului de la Salonic cu Bulgaria (31 iulie 1938). Cele două părți semnate se obligau să se abțină, în relațiile dintre ele, de la folosirea forței armate.

Evenimentele din toamna anului 1938 și primăvara celui următor și-au pus amprenta și asupra relațiilor dintre partenerii Antantei Balcanice. În cea de a treia etapă a existenței sale, 1938-1940, contactele militare s-au rărit, dialogul politic a devenit mai puțin consistent, iar fiecare parte contractantă a dat prioritate intereselor sale specifice. Alianța a supraviețuit declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial, dar nu a fost de niciun folos în drama României din vara anului 1940.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

România considera că Înțelegerea Balcanică trebuie să fie o continuare a Micii Înțelegeri, cu scopul de a asigura spatele și flancurile dispozitivului strategic românesc, care ar fi fost angajat cu forțele principale spre centrul Europei. Iugoslavia a împărțit viziunea românească, dar se pregătea să inaugureze un nou curs, prin înțelegeri cu Germania și Italia. Turcia aprecia Antanta Balcanică în termeni strict regionali, fiind, practic, în conflict cu teza românească.

În anii interbelici, aranjamentele de securitate ale României, privite din perspectiva alianțelor regionale, păreau să se coaguleze într-un sistem perfect. Statul român avea de acoperit trei direcții strategice de apărare, cu alte cuvinte, trei segmente de frontieră – est, vest și sud. Aceasta era și ordinea importanței stabilite de Marele Stat Major.

În anii interbelici, aranjamentele de securitate ale României, privite din perspectiva alianțelor regionale, păreau să se coaguleze într-un sistem perfect. Statul român avea de acoperit trei direcții strategice de apărare, cu alte cuvinte, trei segmente de frontieră – est, vest și sud. Aceasta era și ordinea importanței stabilite de Marele Stat Major. Fiecare dintre ele era asigurată printr-o alianță defensivă. În cazul unui atac din partea Uniunii Sovietice, intra în vigoare alianța cu Polonia. Dacă România suporta o agresiune la frontiera de vest, automat ea se bucura de protecția Micii Înțelegeri. În sfârșit, un eventual atac din partea Bulgariei determina materializarea Pactului Balcanic.

Din punct de vedere teoretic, modelul era aproape infailibil, dar, confruntat cu evoluția dramatică a situației internaționale, el nu a funcționat. Prin urmare, România a rămas izolată din punct de vedere politic și militar, ceea ce a facilitat dezmembrarea sa în vara anului 1940.

Alianțele regionale ale României din perioada interbelică, lipsa lor de eficiență în planul asigurării securității aduc în discuție un principiu important în relațiile internaționale – imposibilitatea țărilor mici și mijlocii de a realiza singure alianțe trainice. Convenția cu Polonia, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică s-au format fără participarea unei mari puteri. Aceasta a fost și marea lor slăbiciune, deoarece ele au putut fi „jucate” de actorii importanți ai scenei internaționale.

Alianța cu Polonia era grevată de problemele acesteia cu Germania. În cadrul Micii Înțelegeri, Cehoslovacia avea mari dificultăți cu aceeași Germanie, iar Iugoslavia cu Italia. În Înțelegerea Balcanică, interesele membrilor erau la fel de divergente. Turcia dorea să evite orice confruntare cu Uniunea Sovietică, iar Grecia cu Italia.

În virtutea obligațiilor sale, deși nu avea niciun fel de dispute teritoriale cu Germania și Italia, România prelua asupra sa inamicitățile aliaților săi. Invers, ea nu beneficia de o protecție eficientă în fața celui mai periculos adversar – Uniunea Sovietică. Nici Cehoslovacia și nici Iugoslavia nu și-au luat niciun angajament în acest sens, iar Turcia a declarat explicit, așa cum am precizat, în momentul semnării Pactului, că nu dorește un conflict cu Uniunea Sovietică. Din acest punct de vedere, ambele alianțe – Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică – s-au dovedit ineficiente.

Mai intervine și un alt aspect important – lipsa de sprijin puternic din partea Marii Britanii și a Franței, garantele sistemului versaillez. Ele au privit aceste organizații regionale drept simple instrumente pentru atingerea intereselor lor. Cum acestea s-au modificat, nu o dată, în cursul perioadei interbelice, sprijinul a fluctuat de la etapă la etapă, sfârșind prin a fi ignorate. Este cazul Micii Înțelegeri, un membru al acesteia, Cehoslovacia, fiind amputată la München, fără ca alianța să fie consultată. Marile puteri au practicat, în acest caz, securitatea prin compensare, restabilirea înțelegerii dintre ele făcându-se pe seama unei țări mai mici.

Spre deosebire de România, care și-a bazat securitatea și pe promovarea cooperării regionale, Finlanda a fost foarte reticentă față de o asemenea idee. Cercurile politice de la Helsinki, indiferent de coloratura politică, au apreciat că este contraproductiv, din perspectiva intereselor de securitate, să adere la blocuri de state opuse unora altora. Prin urmare, Finlanda a respins ideea unei alianțe baltice, în frunte cu Polonia, Parlamentul infirmând acordul încheiat de Rudolf Holsti la Varșovia (1922).

Cu toate acestea, Finlanda a continuat să coopereze cu Țările Baltice¹². În 1925 a fost organizată la Helsinki o nouă conferință baltică, în cadrul căreia a fost elaborat, la propunerea delegației finlandeze, textul unei convenții de conciliere și arbitraj între cele cinci state baltice. Practic, se preluau în plan regional prevederi ale protocolului de la Geneva din 20 octombrie 1920, prin care se stipula recurgerea la arbitraj pentru toate diferendele dintre semnatori, cu excepția problemelor teritoriale. Era primul rezultat concret al colaborării țărilor din regiunea baltică, deși trebuie spus că Letonia nu a ratificat acordul (Arh. M.A.E., Fond Dosare speciale, dosar nr. 185, f. 65)¹³.

¹² În perioada 1921-1926, Finlanda a participat la 31 de conferințe baltice, desfășurate în diverse localități (Riga, Helsinki, Tallin, Varșovia, Moscova, Geneva) (Cf. Dragomir și Miloșiu, *op. cit.*, pp. 261-262).

¹³ A se vedea și studiul lui Dașcovici, N. (1926). *Pactul siguranței baltice, Polonia, România, în „Societatea de Măine”, anul III, nr. 33-34, pp. 550-552. Dașcovici aprecia că: „În mijlocul primejdiilor externe și al înclinațiilor contradictorii, Finlanda a căutat să facă o politică de echilibru perfect și de neutralitate între diferitele grupuri ostile sau divergente”.*

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Spre deosebire de România, care și-a bazat securitatea și pe promovarea cooperării regionale, Finlanda a fost foarte reticentă față de o asemenea idee. Cercurile politice de la Helsinki, indiferent de coloratura politică, au apreciat că este contraproductiv, din perspectiva intereselor de securitate, să adere la blocuri de state opuse unora altora. Prin urmare, Finlanda a respins ideea unei alianțe baltice, în frunte cu Polonia, Parlamentul infirmând acordul încheiat de Rudolf Holsti la Varșovia.

În anii '30 ai secolului trecut, Finlanda și-a menținut opțiunea de neangajare în formule regionale, dar s-au înregistrat unele mutații față de perioada anterioară. Ea a fost pusă în fața a două posibilități – să se angajeze într-o uniune baltică sau să se orienteze către blocul scandinav, format din Suedia, Norvegia și Danemarca.

Cea de-a patra conferință baltică urma să fie pregătită de Estonia, care a vrut să împingă mai departe lucrurile și să completeze acordul de la Helsinki printr-un pact solemn, care prelua obligațiile fundamentale din Pactul Societății Națiunilor. De asemenea, se dorea instituționalizarea conferinței țărilor baltice, reprezentanții lor urmând să se întâlnească o dată la doi ani. Participarea era deschisă oricărui stat, sub rezerva consimțământului guvernelor semnatare. Proiectul estonian a întâmpinat opoziția mai multor state, inclusiv a Finlandei, astfel că, până la începutul deceniului al patrulea, „*uniunea baltică*” a ieșit din sfera de preocupări a diplomaților din această regiune [A.N., Fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 15(83)/1937, f. 37-38].

În anii '30 ai secolului trecut, Finlanda și-a menținut opțiunea de neangajare în formule regionale, dar s-au înregistrat unele mutații față de perioada anterioară. Ea a fost pusă în fața a două posibilități – să se angajeze într-o uniune baltică sau să se orienteze către blocul scandinav, format din Suedia, Norvegia și Danemarca. Finlanda avea interese și într-o regiune și în alta, dar și servituți care alimentau temeri.

Proiectul „*uniunii baltice*” a fost redescoperit pe fondul evoluțiilor negative din viața internațională, în care un rol important l-a avut preluarea puterii în Germania de către partidul nazist. Cele mai active s-au dovedit Letonia și Estonia, care se temeau deopotrivă de expansionismul Berlinului și presiunile Moscovei (Arh. M.A.E., Fond Dosare speciale, dosar nr. 185, f. 7-8). Lituania a privit cu multe rezerve aceste inițiative, întrucât îi era teamă ca viitoarea uniune să nu se solidarizeze cu Polonia în privința orașului Vilnius. După o serie de tratative și contacte, la 29 august 1934, la Riga, a fost parafat tratatul de înțelegere și colaborare între statele baltice. Documentul a fost semnat la 12 septembrie, același an, la Geneva [A.N., Fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 15(83)/1937, f. 40-53; Arh. M.A.E. Fond Dosare speciale, vol. 185, f. 172-259].

Prin chiar locul ales, orașul ce găzduia sediul Societății Națiunilor, se dorea să se fixeze cadrul cooperării dintre cele trei țări baltice. Acestea se obligau să-și acorde sprijinul politic și diplomatic în relațiile lor externe. Se institua o conferință periodică a miniștrilor afacerilor străine, care urma să se întrunească de două ori pe an, președinte fiind

reprezentantul țării gazdă. De asemenea, se stipula obligativitatea rezolvării oricărei chestiuni litigioase pe cale amiabilă (Miloiu, 2003, p. 185). Antanta baltică avea un caracter deschis, articolul 7 având următoarea formulare: „*Prezentul tratat rămâne deschis adesiunii terțelor state, o atare adesiune neputând avea loc decât în urma unui acord comun al înaltelor Părți Contractante.*” (Arh. M.A.E., Fond 71/Finlanda, 1920-1944, dosar nr. 1, f. 179). O asemenea clauză a fost inserată pentru eventualitatea unei aderări a Finlandei și Poloniei.

Din Helsinki, Raoul Bossy aducea la cunoștința centralei din București că, deși, guvernul finlandez nu a primit vreo invitație oficială, presa oficioasă se grăbește „*a reaminti hotărârea luată de Finlanda de a nu participa sub nicio formă la încercările de realizare a unei uniuni baltice.*” (Ib.).

Cu toate acestea, autoritățile de la Helsinki nu au neglijat relațiile cu țările baltice. Cele mai bune raporturi existau între Finlanda și Estonia, popoarele celor două țări fiind înrudite, iar cele mai slabe cu Lituania.

În anii 1934-1936, legăturile Finlandei cu Țările Baltice au fost destul de strânse, având loc nenumărate contacte pe linie politico-diplomatică, militară, culturală. Totuși, guvernul finlandez „*nu vrea să dea impresia că se identifică cu politica celor trei state baltice, ale căror interese nu sunt aceleași ca ale sale.*” (Ib., p. 421). Până la finalul perioadei interbelice, deși a cochetat cu Antanta Baltică, Finlanda nu a intrat în această organizație regională.

Crizele internaționale din anii 1938-1939 au determinat, ca și în cazul Miciei Înțelegeri, slăbirea considerabilă a Uniunii Baltice. Micile țări din această regiune au fost „*înghițite*”, prin aplicarea prevederilor secrete ale Pactului Ribbentrop-Molotov, de Uniunea Sovietică. Antanta Baltică a ilustrat, o dată în plus, lipsa de viabilitate a alianțelor între statele mici.

Un proiect foarte discutat în capitalele europene, la mijlocul anilor '30, și în care au fost implicate atât Finlanda, cât și România, a fost cel al „*Pactului oriental*”, denumit în unele documente „*Locarno oriental*”. Ideea a aparținut Parisului, respectiv lui Louis Barthou, ministrul de externe, care dorea să atragă Uniunea Sovietică în aranjamentele de securitate europene. Planul a fost definitivat la începutul lunii iunie 1934, după eșecul Conferinței de dezarmare¹⁴.

¹⁴ În primăvara anului 1934, demnitarul francez a făcut o călătorie într-o serie de state din Est, vizitând, între altele, Polonia (aprilie) și România (2-23 iunie).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Crizele
internaționale
din anii
1938-1939 au
determinat,
ca și în cazul
Miciei Înțelegeri,
slăbirea
considerabilă a
Uniunii Baltice.
Micile țări
din această
regiune au fost
„înghițite”,
prin aplicarea
prevederilor
secrete ale
Pactului
Ribbentrop-
Molotov,
de Uniunea
Sovietică.
Antanta Baltică
a ilustrat, o dată
în plus, lipsa
de viabilitate a
alianțelor între
statele mici.

Nicolae Titulescu și-a revendicat meritul de a fi introdus România în preconizatul „Locarno oriental”, folosind, între altele, și bunele oficii ale lui E. Beneș, ministrul de externe și viitor președinte al Cehoslovaciei.

El cuprindea, practic, trei tratate. Primul dintre ele, denumit și tratatul „A”, era o garanție reciprocă între vecini, ce includea și un ajutor militar, în caz de agresiune, între URSS, Germania, Cehoslovacia, Polonia, Letonia, Estonia și Finlanda, cărora puteau să li se alăture și alte state, de pildă, Lituania. Al doilea tratat, denumit și „B”, era unul de asistență franco-sovietică, URSS aderând la Pactul de la Locarno, iar Franța la cel oriental. În sfârșit, al treilea document era o declarație generală, conform căreia primele două tratate erau redactate în spiritul și litera Pactului de organizare al Societății Națiunilor. Toate cele trei tratate urmau să intre în vigoare în momentul aditerii Uniunii Sovietice în forul de la Geneva (Duroselle, 2006, pp. 132-133).

Materializarea acestui proiect depindea de acordul Germaniei și Poloniei, dar cele două țări au refuzat să adere la această formulă. După cum se observă, doar Finlanda era printre țările ce urmau să facă parte din viitorul aranjament de securitate, România fiind exclusă.

Nicolae Titulescu și-a revendicat meritul de a fi introdus România în preconizatul „Locarno oriental”, folosind, între altele, și bunele oficii ale lui E. Beneș, ministrul de externe și viitor președinte al Cehoslovaciei (Titulescu, 1994, pp. 118-119).

Cât privește apartenența Finlandei la acest aranjament de securitate european, autoritățile de la Helsinki au privit cu neîncredere inițiativa franceză. „Guvernul finlandez, transmitea Raoul Bossy, în septembrie 1934, își menține fără șovăire atitudinea: refuză a participa la pact, considerând că această formulă nu i-ar oferi niciun element nou de securitate, ci ar putea, dimpotrivă, să-l târască în conflicte ce nu-l privesc.” (Arh. M.A.E., Fond 71/Finlanda, 1920-1944, dosar nr. 1, f. 159). Dar, același diplomat constată că interesul și pasiunea cu care opinia publică și presa comentau inițiativa de creare a Pactului oriental demonstau că, în contradicție cu atitudinea oficială, Finlanda îl privește cu interes (Ib., p. 161). Formula „Pactului oriental”, după respingerea sa de către Germania și Polonia, a ieșit din sfera de interes a celor două diplomații.

Dacă Finlanda a privit cu multe rezerve Antanta Baltică, refuzând să ia parte la proiect, nu același lucru se poate spune despre colaborarea scandinavă, unde autoritățile de la Helsinki au fost mult mai active.

Importanța cooperării cu țările nordice a crescut pe măsură ce Societatea Națiunilor pierdea din credibilitatea sa.

Dar, și această orientare în politica externă a Finlandei se lovea de dificultăți destul de mari. În primul rând, dacă Finlanda percepea Uniunea Sovietică drept cel mai mare pericol pentru integritatea sa și privea cu o anumită simpatie spre Germania, Suedia se simțea amenințată de aceasta din urmă. În al doilea rând, problema minorității și a limbii suedeze a devenit, la mijlocul deceniului al patrulea, foarte acută pentru societatea finlandeză. În anul 1934, guvernul Kivimäki, sub presiunea partidelor unionist și agrarian, dar mai ales a mișcării naționaliste I.K.L. (fosta mișcare din Lapua), a încercat să reducă ponderea cursurilor ținute în limba suedeză de la Universitatea din Helsinki (Ib., f. 233-244/raportul lui Raoul Bossy din 5 ianuarie 1935). Această acțiune a împărțit, practic, în două societatea finlandeză, iar disputele au fost deosebit de aprinse. În cele din urmă, proiectul guvernamental a fost amendat, „finizarea” soldându-se cu rezultate modeste.

În pofida acestor constrângeri de natură internă și externă, Finlanda s-a orientat hotărât spre o colaborare cu țările nordice. În toamna anului 1933, ea a aderat la Grupul de la Oslo, format în 1930, și care cuprindea Suedia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda și Luxemburg. Grupul de la Oslo a avut obiective vamale și comerciale, dar a dobândit și un caracter politic din ce în ce mai pronunțat. În fond, statele membre, printr-o cooperare strânsă, sperau să consolideze neutralitatea lor (Hentilä, Jussila, Nevakivi, 1999, p. 230). De asemenea, Finlanda a participat, pentru prima oară, în toamna anului 1934, la reuniunea de la Stockholm a miniștrilor de externe din țările nordice.

În cursul verii anului 1935, guvernul finlandez condus de Kivimäki a obținut acordul partidelor politice din țară, cu excepția I.K.L., pentru o cooperare strânsă cu țările Grupului de la Oslo. Ca o expresie a acestei orientări, contactele politice, culturale, militare între țările scandinave și Finlanda s-au intensificat.

În iulie 1936, pe fondul crizei abisiniene, statele Grupului de la Oslo au publicat o declarație comună, în care își rezervau dreptul de a decide, fiecare în parte, dacă participă sau nu la sancțiunile stipulate de articolul 16 al Pactului Societății Națiunilor.

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Finlanda s-a orientat hotărât spre o colaborare cu țările nordice. În toamna anului 1933, ea a aderat la Grupul de la Oslo, format în 1930, și care cuprindea Suedia, Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda și Luxemburg. Grupul de la Oslo a avut obiective vamale și comerciale, dar a dobândit și un caracter politic din ce în ce mai pronunțat.

Nici schimbările politice interne din anul 1937, când președintele Per Evind Svinhufvud a pierdut alegerile în favoarea lui Kyösti Kallio, nu au schimbat orientarea către țările scandinave. Întărirea colaborării s-a realizat, între altele, prin suprimarea vizelor și introducerea unei cărți de identitate de călătorie în țările nordice.

La sfârșitul lunii mai 1938, în cursul unei reuniuni a miniștrilor de externe, țările nordice au semnat o proclamație de neutralitate comună, al cărei conținut se baza pe o declarație publicată de țările scandinave în 1912 (Ib., p. 240).

Tensiunea în creștere din relațiile internaționale a reactivat problema insulelor Aaland, rezolvată, printr-un compromis, de Societatea Națiunilor în 1921. În mai 1937, Rudolf Holsti, ministrul de externe, a trimis omologului său suedez, Rickard Sandler, un proiect elaborat de Statul Major finlandez, prin care se propunea ca Finlanda și Suedia să-și coordoneze eforturile pentru asigurarea protecției insulelor menționate.

Suedia a ezitat să accepte sugestiile finlandeze, considerând că problema nu poate fi rezolvată fără sovietici. Cu toate acestea, în iulie 1938, autoritățile militare finlandeze și suedeze au pus la punct un proiect de apărare a insulelor Aaland. Acordul interguvernamental a fost parafat la Stockholm (de aici și denumirea „Protocolul de la Stockholm”) la începutul lunii ianuarie 1939, semnatul din partea Finlandei fiind Eljas Erkko, numit ministru de externe în locul lui Rudolf Holsti.

Intrarea în vigoare a protocolului de la Stockholm era dependentă de aprobarea Societății Națiunilor și a statelor semnatare ale acordului din 1921. Pentru a grăbi intrarea în vigoare, Finlanda și Suedia au invitat pe sovietici să sancționeze acordul. Moscova a refuzat categoric, deși ceilalți garanți ai acestuia (Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, Danemarca, Polonia, Letonia, Estonia) l-au aprobat. Paralizată de refuzul categoric al Uniunii Sovietice, Societatea Națiunilor s-a abținut de la orice decizie.

În vara anului 1939, a fost evidentă tendința țărilor scandinave, în principal a Suediei, de a diminua cooperarea cu Finlanda, pentru a-și putea conserva neutralitatea. La începutul lunii iunie 1939, guvernul

suedez a declarat că abandonează proiectul referitor la insulele Aaland, motivul invocat fiind atitudinea negativă a URSS.

În același timp, Suedia s-a dovedit extrem de prudentă în privința materialului de război. După lungi și anevoioase negocieri, guvernul de la Stockholm a acceptat, în august 1939, în virtutea principiului reciprocității, să cedeze Finlandei sau altei țări nordice excedentul producției sale de armament. Condiția era ca țara primitoare să se angajeze să rămână neutră în caz de război.

Declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, la 1 septembrie 1939, a lăsat Finlanda fără scutul protector al Grupului de la Oslo, fără sprijinul țărilor scandinave, în special al Suediei. Ca și în cazul României, aranjamentele regionale de securitate ale Finlandei nu au avut nicio valoare în momentele critice. Ambele țări au rămas la discreția Uniunii Sovietice și Germaniei. Consecințele au fost devastatoare.

CONCLUZII

România și Finlanda, în conformația lor politică și teritorială din perioada interbelică, s-au înscris în rândul statelor mici, deși au existat anumite diferențe între ele. Suprafața Finlandei era mai mare ca cea a României. România, în schimb, era un stat mult mai mare decât Finlanda sub raportul populației și al potențialului economic și militar. Cu toate acestea, ambele au avut un rol subordonat în raport cu marii actori ai vieții internaționale din epocă – Marea Britanie, Germania, Franța, Italia, Uniunea Sovietică, SUA.

Problema fundamentală a fost asigurarea securității prin care să se realizeze supraviețuirea ca entități statale. Acest țel s-a pus cu deosebită acuitate în deceniul al patrulea, perioadă în care sistemul versaillez a intrat într-o criză profundă din care nu va mai putea ieși. Prin urmare, la Helsinki și la București s-a constatat o anumită febrilitate în căutarea celor mai eficiente aranjamente de securitate.

La provocările unui mediu internațional din ce în ce mai ostil, răspunsurile pe care au încercat să le dea cele două țări prezintă multe similitudini, dar și destule diferențe. Ambele state au rămas credincioase Societății Națiunilor, organizație cu vocație universalistă, care își propusese păstrarea păcii și stabilității internaționale și prevenirea

*La provocările
unui mediu
internațional din
ce în ce mai ostil,
răspunsurile pe
care au încercat
să le dea cele
două țări
prezintă multe
similitudini,
dar și destule
diferențe.
Ambele state
au rămas
credincioase
Societății
Națiunilor,
organizație
cu vocație
universalistă,
care își
propusese
păstrarea păcii
și stabilității
internaționale
și prevenirea
unui nou război
mondial.*

Regele Carol al II-lea și guvernele din această perioadă (Tătărescu, Octavian Goga, A.C. Cuza, Miron Cristea, Armand Călinescu) au respins avansurile Germaniei. Cum influența Marii Britanii și Franței în sud-estul european s-a diminuat constant de la jumătatea deceniului patru, România, împreună cu alte țări din această regiune, s-a trezit la dispoziția celor două mari puteri totalitare.

unui nou război mondial. Ele au sprijinit, în genere, inițiativele forului de la Geneva, care se înscriau pe linia atingerii obiectivelor incluse în Pact. În același timp, au fost profund nemulțumite și îngrijorate de slăbiciunile manifestate cu prilejul crizei chineze și, mai ales, a celei abisinien. Totuși, în ambele capitale au existat anumite speranțe în revigorarea organizației care, însă, nu s-au materializat.

Eșecul Societății Națiunilor a impus celor două țări să găsească noi soluții. Una dintre ele a fost păstrarea relațiilor cu Uniunea Sovietică (în cazul Finlandei) și reluarea și îmbunătățirea lor (în cazul României). Mai mult, Bucureștiul a considerat oportun să se ralieze propunerilor franceze și să încerce să încheie un tratat de asistență mutuală cu Moscova.

Din acest punct de vedere, Finlanda și România au încercat varianta înțelegerii cu adversarul cel mai periculos, cu speranța de a liniști apetitul expansionist al acestuia, de a face față forței lui de atracție. Așa cum a demonstrat evoluția evenimentelor, o asemenea strategie a fost, în cele din urmă, un eșec. Dacă, în privința raporturilor cu vecinul estic, se constată destule similitudini, în raporturile cu celelalte mari puteri au existat unele diferențe între Helsinki și București. România a rămas fidelă tandemului franco-britanic, credința cercurilor conducătoare românești fiind aceea că Franța și Marea Britanie nu vor abandona estul european. Acordul de la München (29 septembrie 1938) a dat o puternică lovitură acestei convingeri, dar ea s-a păstrat până la sfârșitul lunii mai 1940.

În același timp, regele Carol al II-lea și guvernele din această perioadă (Tătărescu, Octavian Goga, A.C. Cuza, Miron Cristea, Armand Călinescu) au respins avansurile Germaniei. Cum influența Marii Britanii și Franței în sud-estul european s-a diminuat constant de la jumătatea deceniului patru, România, împreună cu alte țări din această regiune, s-a trezit la dispoziția celor două mari puteri totalitare.

Finlanda, conform politicii de neutralitate, a rămas în afara proiectelor europene ale Franței („Locarno oriental”, pactul de asistență mutuală cu sovieticii etc.) și a privit cu o oarecare simpatie Germania, fără a ajunge la remorca acesteia. Rezultatul a fost același ca și în cazul României, în august-septembrie 1939, Finlanda fiind la discreția jocului politic dintre Stalin și Hitler.

Diferențe semnificative au existat între București și Helsinki în privința cooperării regionale. România a apreciat-o drept o modalitate importantă de promovare a intereselor sale, ca un instrument de securitate credibil și eficient. În perioada interbelică, autoritățile române au reînnoit alianța cu Polonia, au contribuit la reorganizarea Micii Înțelegeri și la crearea Înțelegerii Balcanice. Dar, aceste organizații regionale nu au rezistat puternicelor crize din anii 1938-1940 și au sucombat, fără a-și atinge scopurile pentru care au fost create.

Finlanda, în schimb, a fost foarte reticentă în privința cooperării regionale. Ea a refuzat să intre în Antanta Baltică, fiindu-i teamă ca organizația să nu fie folosită de Polonia pentru accesarea la statutul de hegemon în Marea Baltică. S-a orientat spre grupul scandinav, dezvoltând o rețea largă de legături cu statele din această regiune, în special cu Suedia.

În momentele de criză din toamna anului 1939, grupul nordic, însă, nu a fost de mare folos Finlandei, care a înfruntat singură agresiunea colosului sovietic. Ca și în cazul României, aranjamentele regionale de securitate au fost, în cele din urmă, lipsite de eficiență.

Această suită de eșecuri, în privința aranjamentelor de securitate ale Finlandei și României, ce reprezintă, pe un plan mai larg, o expresie a „derivei Europei”, a fost o confirmare a lipsei de șansă geopolitică a statelor mici, obligate, cel mai adesea, să suporte istoria făcută de cei mari.

BIBLIOGRAFIE:

1. Alter, P. (2004). *Problema germană și Europa*, traducere: Irina Cristea, prefață: Florin Constantiniu. București: Editura Corint.
2. Anghel, F. (2008). *Construirea sistemului „Cordon Sanitaire”. Relații româno-polone 1919-1926* (2008), ediția a II-a. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
3. Arhivele Militare Naționale Române/AMNR, Fond 948, Secția 3 Operații, dosar nr. 455, f. 1, 7, 11.
4. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe/Arh. M.A.E., Fond Dosare speciale, dosar nr. 185, f. 7-8 (raportul nr. 142 din 28 martie 1933 al lui Mihail Sturdza), f. 65, f. 172-259; Fond 71/Finlanda, 1920-1944, dosar nr. 1, f. 42, f. 159, f. 161, f. 179, f. 233-244 (raportul lui Raoul Bossy din 5 ianuarie 1935).

GÂNDIREA
MILITARĂ
ROMÂNEASCĂ

Diferențe semnificative au existat între București și Helsinki în privința cooperării regionale. România a apreciat-o drept o modalitate importantă de promovare a intereselor sale, ca un instrument de securitate credibil și eficient. În perioada interbelică, autoritățile române au reînnoit alianța cu Polonia, au contribuit la reorganizarea Micii Înțelegeri și la crearea Înțelegerii Balcanice. Dar, aceste organizații regionale nu au rezistat puternicelor crize din anii 1938-1940 și au sucombat, fără a-și atinge scopurile pentru care au fost create.

5. Arhivele Naționale/A.N., Fond Consiliul de Miniștri, dosar nr. 15(83) /1937, f. 37-38, f. 40-53.
6. Baker Fox, A. (1959). *The power of Small States: Diplomacy in World War II*. Chicago: Chicago University Press.
7. Bold, E., Ciupercă, I. (2010). *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale*, ediția a II-a revăzută și adăugită, indice general de Alexandrina Ioniță. Iași: Casa Editorială Demiurg.
8. Bold, E., Locovei, R.O. (2008). *Relații româno-sovietice (1918-1941)*. Iași: Casa Editorială Demiurg.
9. Bossy, R. (1993). *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940), vol. I, 1918-1937*, ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe. București: Editura Humanitas.
10. Calafeteanu, I. (1980). *Diplomația românească în sud-estul Europei 1939-1940* (1980). București: Editura Politică.
11. Campus, E. (1972). *Antanta Balcanică*. București: Editura Academiei R.S.R.
12. Campus, E. (1980). *Din politica externă a României 1913-1947*. București: Editura Politică.
13. Campus, E. (1997). *Mica Înțelegere*, ediția a II-a. București: Editura Academiei Române.
14. Carr, E.H. (2011). *Criza celor douăzeci de ani (1919-1939). O introducere în studiul relațiilor internaționale*, traducere de Cătălin Dracșineanu. Editura Polirom.
15. Casso, L. (2003). *Rusia și bazinul dunărean*, prefață de Apostol Stan, traducere din limba rusă și studiu introductiv de Șt.Gr. Berechet. București: Editura Saeculum Vizual.
16. Cojocaru, Gh.E. (2018). *Disputa sovieto-română de la Viena: 27 martie-2 aprilie 1924*. Chișinău: Editura Litera.
17. Constantiniu, L. (2010). *Uniunea Sovietică între obsesia securității și insecurității*, cuvânt-înainte de acad. Dinu C. Giurescu. București: Corint.
18. Marchizul de Custine, A.L.L. (2007). *Scrisori din Rusia. Rusia în 1839*, ediție, prefață și dosar de Pierre Nora, traducere din franceză de Irina Negrea. București: Editura Humanitas (lucrare clasică pentru cunoașterea Imperiului Rus).
19. Dașcovici, N. (1926). *Pactul siguranței baltice, Polonia, România*, în „Societatea de Mâine”, anul III, nr. 33-34.
20. *Despre relațiile polono-române de-a lungul timpului în anul Centenarului Independenței Poloniei și Marii Uniri a României* (2019). Suceava.
21. Dragomir, E., Miloiu, S. (2011). *Istoria Finlandei*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
22. Duroselle, J.B. (2006). *Istoria relațiilor internaționale, vol. I, 1919-1947*, traducere Anca Airinei. București: Editura Științelor Sociale și Politice.

23. *Encyclopedia of World History. Crisis and Achievement 1900 to 1950*, vol. V (2008). New York.
24. Gilpin, R.G. (1981). *War and Change in the World Politics*. Cambridge: University Press Cambridge.
25. Goldstein, J.S., Pevenhouse, J.C. (2008). *Relații internaționale*, traducere de Andreea-Ioana Cozianu, Elena Farca și Adriana Ștraub. Editura Polirom.
26. Gray, C.S. (2010). *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*, traducere de Ramona Lupu. Editura Polirom.
27. Griffiths, M. (2003). *Relații internaționale. Școli, curente, gânditori*. București: Editura Ziua.
28. Hentilä, S., Jussila, O., Nevakivi, J. (1999). *Histoire politique de la Finlande XIXe-XXe siècle*. Paris: Fayard.
29. Hrenciuc, D. (2020). *Patriarhul Miron Cristea vs relațiile româno-polone în anii '30. Contribuții*. Cluj-Napoca: Editura Mega.
30. Ionescu, T. (1921). *Mica Înțelegere*. București: Cartea Românească.
31. Johnson, P. (2005). *O istorie a lumii moderne. 1920-2000*, traducere din limba engleză de Luana Schidu, ediția a doua, revizuită. București: Editura Humanitas.
32. Knudsen, O.F., dr. (1995). *Analizarea securității statului mic: rolul factorilor externi în NATO. Ce este? Ce va fi? Noua Europa și securitatea statelor mici*. București: R.A. Monitorul Oficial.
33. Maass, M. (2017). *Small States in World Politics: The Story of Small State Survival, 1648-2016*. Manchester University Press.
34. MacMillan, M. (2006). *Les artisans de la paix. Comment Lloyd George, Clemenceau et Wilson ont redessiné la carte du monde*, traducere din engleză de André Zavriew, cu concursul Centre National du Livre. Paris: JC Lattès.
35. Mareș, N. (2010). *Alianța româno-polonă. Între destrămare și solidaritate (1938-1939)*. București: Editura Biblioteca Bucureștilor.
36. Mihai, F.-R., Buga, V. (coord.) (2020). *Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice 1918-2018*, prefață de Ioan Scurtu. București: Editura Litera.
37. Miloiu, S. (2003). *România și țările baltice în perioada interbelică*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
38. Miroiu, A. (2005). *Balanță și hegemonie. România în politica mondială 1913-1989*, prefață de Mihail E. Ionescu. București: Editura Tritonic.
39. Mironov, Al.-M. (2013). *Vremea încercărilor. Relațiile româno-sovietice 1930-1940*, cuvânt-înainte de Constantin Bușe. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului.
40. Moisuc, V. (2002). *Istoria relațiilor internaționale până la mijlocul secolului al XX-lea*. București: Editura Fundației România de Mâine.

41. Morgenthau, H.J. (2007). *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, traducere de Oana Andreea Bosoi, Alina Andreea Dragolea, Mihai Vladimir Zodian. Editura Polirom.
42. Nowak, K., Walczak, H. (2020). *Jeden naród o dwóch sztandarach. Przymierze polsko-rumuńskie (1919) 1921-1926. Dokumenty i materiale/Un singur popor cu două drapele. Alianța polono-română (1919) 1921-1926*. Polonia: Varșovia.
43. Oșca, Al. (2024). *Pactul Balcanic. Acțiune diplomatică și cooperare militară*. București: Editura Ștefadina.
44. Oșca, Al., Nicolescu, Gh. (1994). *Tratate, convenții militare și protocoale secrete, 1934-1939*. Pitești: Editura Vlasie.
45. *Polonezi în România după anul 1939* (1996). Craiova.
46. *Polscy Uchodźcy w Rumuni 1939-1947. Dokumenty z Naraodowych Archiwów Rumunii/Refugiați polonezi în România 1939-1947. Documente din Arhivele Naționale ale României* (2013). Varșovia, București.
47. Popescu, M.C. (2001). *Relațiile militare româno-polone în perioada interbelică*. Editura Sigma.
48. Popișteanu, C. (1971). *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*. București: Editura Politică.
49. Rauș, N., Neacșu, Gh., Moraru, D. (2017). *O agresiune sovietică la adresa României; Tatar Bunar în documente și în presa vremii*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun.
50. *Relațiile româno-sovietice, Documente, vol. I, 1917-1934* (1999). București: Editura Enciclopedică (Documentul nr. 246).
51. Retegan, M. (1997). *În balanța forțelor. Alianțe militare românești interbelice*. București: Editura Semne.
52. *România și Mica Înțelegere. Alianța defensivă la centenar/Romania in the Little Entente. The Defensive Alliance* (2021), coordonatori: Rîjnoveanu, C.-S., dr., Liciu, D., dr., Pavelescu, Ș.-L., dr. București: Editura Militară.
53. *România și Polonia în avanpostul securității europene. Tradiție și continuitate (1919-2021)* (2023), coordonatori: Prisăcaru, D., Otu, P., Iorgulescu, M. București: Editura Militară, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei.
54. *România și Polonia: un secol de alianță/Romania and Poland a Century of Alliance. Documente/Documents* (2021), coordonatori: Rîjnoveanu, C.-S., dr., Pavelescu, Ș., dr. București: Editura Militară.
55. Rothstein, R.L. (1968). *Alliances and Small Powers*. New York.
56. Serebrian, O. (2006). *Dicționar de geopolitică*. Editura Polirom.
57. Silion, B. (2004). *Rusia și ispita mesianică. Religie și ideologie* (2004). București: Editura Vremea XXI.
58. *Small states and international security: Europe and Beyond* (2014), ed. Clive Archer, Alyson Bailes, Anders Wivel. Londra: Routledge.

59. *Small states in international relations* (2006), ed. Christine Ingebritsen, Iver Neumann, Sieglinde Gsthöl, Jessica Beyer. University of Washington Press.
60. *Small states in world politics: Explaining foreign policy behaviour* (2003), ed. Jeanne A.K. Hey. Publisher Lynne Rienner, Boulder.
61. *Strategia militară românească în epoca modernă* (1999). București: Editura Nummus.
62. Taylor, A.J.P. (1999). *Originile celui de-Al Doilea Război Mondial*, traducere și note de Lucian Leuștean, postfață de I. Ciupercă. Iași: Editura Polirom. Ediția a doua a apărut în 2022, tot la Editura Polirom.
63. *Tatar Bunar 1924. Documente* (2024), ediție de Ion Giurcă și Liviu Corciu, București: Editura Militară.
64. Tătărescu, Gh. (1996). *Mărturii pentru istorie*, ediție îngrijită de Sanda Tătărescu-Negroponte, cuvânt-înainte de Nicolae-Șerban Tanașoca. București: Editura Enciclopedică.
65. *The Concept of the State in International Relations, Philosophy, Sovereignty and Cosmopolitanism* (2015), ed. Robert Schuett, Peter M.R. Stirk. Edinburgh: Edinburgh University Press.
66. Titulescu, N. (1994). *Politica externă a României 1937*, ediție îngrijită de George C. Potra, Constantin Turcu, Ion M. Oprea. București: Editura Enciclopedică.
67. Țăcu, O. (2004). *Problema Basarabiei și relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939)*. Chișinău: Editura Prut Internațional.
68. Vasquez, J.A., Elman, C. (2012). *Realismul și balanța de putere*, traducere de Crisia Miroiu. Editura Polirom.
69. Walt, S.M. (2008). *Originile alianțelor*, traducere de Camelia Boca, studiu introductiv de Șerban Cioculescu. Iași: Institutul European.
70. Watz, K.N. (2006). *Teoria politicii internaționale*, traducere de Nicoleta Mihăilescu, studiu introductiv de Lucian-Dumitru Țîrdală. Editura Polirom.
71. Wight, M. (1998). *Politica de putere*, volum editat de Hedley Bull și Carsten Holbraad, traducere: Tudor Florin. București: Editura Arc.
72. www.diplomacy.edu, accesat la 22 august 2022.

